UNELE ASPECTE PRIVIND REALIZAREA PRINCIPIULUI UNIVERSALITĂȚII DREPTULUI ELECTORAL

Victoria ROȘCA,
studentă, facultatea de drept,
Universitatea de Stat din Moldova
Conducător științific: Nicolae ROMANDAȘ,
doctor în drept, profesor universitar, Academia de Administrare Publică
de pe lîngă Președintele Republicii Moldova

SUMMARY

The principle of the universality of the electoral low represents one of the most important principles of the citizens' participation to the election. But if we examine the historical evolution of the method of election, we detect that there were and are a lot of different limitations of this type of right. Some of them are the propriety qualification, the sex qualification, the religious qualification, the age qualification, the capacity qualification, and etc. All of them were relevant for a definite period of time, or there are qualifications that persist nowadays.

"Voința poporului constituie baza puterii de stat"[1] – prevedere constituțională de nivel internațional, din care deducem principiul democratic al deținerii suveranității de către și pentru popor. Dreptul de a vota este consfințit prin lege. Însă tind a menționa că realizarea acestui drept este fundamentată pe un ansamblu de principii ce vizează participarea cetățenilor Republicii Moldova la alegeri; principii care, actualmente, în conformitate cu art. 25 din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la 16 decembrie 1966[2] ("orice cetățean are dreptul, fără nici o discriminare și fără restricții rezonabile, de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurînd exprimarea liberă a voinței alegătorului"), precum și în corespundere cu alte izvoare de drept internațional în domeniul drepturilor omului atrag concluzia că aceste principii sunt "o parte integrantă a standardelor internaționale general acceptate, obligatorii în egală măsură pentru toate tipurile de alegeri"[3].

Ca supoziții fundamentale ale gîndirii, cunoașterii și acțiunii, în vederea exercitării dreptului la vot, sunt general recunoscute următoarele principii: egalitatea dreptului electoral, secretul votului, votarea directă, libertatea exprimării opțiunii electorale, precum și universalitatea dreptului electoral – principiu căruia intenționez să-i dau preferința în lucrarea dată.

Universalitatea dreptului electoral pe cît de general acceptată și obligatorie este astăzi, pe atît de neînsemnată și neelocventă era ieri. Ca dovadă este faptul că în vechile democrații dreptul de a alege era rezervat doar unui mic număr de cetățeni, bazat pe anumite criterii. Printre care putem menționa:

Censul de proprietate este cel mai raspîndit cens din punct de vedere istoric și reprezintă conceptul ce instituie teza conform căreia cel ce deține bunuri în proprietate poartă grija țării, corespunzător lui i se acordă dreptul de a se pronunța pentru viitorul țării al cărei cetățean este. Astfel, aleșii și chiar alegătorii constituiau o elită socială, numită "țara legală", total diferită în esență de "țara reală". Însăși Constituția României din 1866 împarțea electoratul în 4 colegii de avere, ceea ce demonstrează imperativitatea procedurii legale în cauză[4].

Legislația în vigoare a Republicii Moldova nu reglementează censul de avere și consider inadecvată etapei contemporane reglementarea acestei limite în exercitarea drepturilor cetățenești, fiindcă aceasta "de facto" nu susține absolut deloc realizarea scopului rîvnit de instituire a statului de drept, ci, dimpotrivă, anihilează orice criteriu democratic.

Censul de sex. În virtutea acestui cens, femeile au fost nedreptățite secole îndelungate, fiind lipsite de posibilitatea exercitării dreptului la vot. Ele erau înlăturate nefiresc de la viața politică a statului din mai multe motive: *politic*, ce se exprima prin suspectarea acestora de conservatorism și supunere orbească bisericii; *juridic*, ce consta în lipsirea femeilor de capacitatea juridică deplină; *moral*, ce fusese adnotat de însăși regina Victoria care promitea solemn că va "biciui femeile activiste care uită de treburile sexului lor".[5]

Astăzi, însă sînt puternic sesizate efectele evoluției umanității, îndeosebi, asupra conștiinței acesteia, întrucît femeia, dobîndind dreptul de a alege (pentru prima dată în Noua Zeelandă, 1883), se bucură, în prezent, de întregul spectru al drepturilor politice. Ca argument poate servi apariția tot mai frecventă a acesteia pe arena politică în calitate de candidat sau deținător al diferitelor funcții publice.

Consider prevederea constituțională, ce reglementează egalitatea în sex, expusă în art. 16 al Legii Supreme a statului nostru[6], drept una extrem de semnificativă, întrucît înlătură legal orice tentativă de discriminare și consolidează democrația în Republica Moldova.

Censul de capacitate. presupune dovedirea unui anumit grad de instruire pentru a beneficia de drepturi electorale. A fost o realitate în istoria Italiei, S.U.A., unde pînă în sec. XX, populația analfabetă nu era admisă la votare.

Censul de capacitate prezintă realitate și astăzi pentru unele state. De exemplu, în Connecticut alegătorul trebuie să știe să citească un articol oarecare din Constituție și să aibă bune moravuri; în statele Mississippi și Alabama se cere ca alegătorul să poată interpreta Constituția.[7]

Istoria mai cunoaște și așa-numitul ***cens al religiei,*** care și astăzi mai e în vigoare în unele state musulmane. De exemplu, în Parlamentul Iranului candidații în deputați trebuie să propovăduiască activitatea islamică[8].

Censul de studii presupune accesul la alegeri doar a persoanelor care dispun de studii speciale, însă concomitent cu creșterea nivelului de instruire a populației din țările democratice, censul respectiv s-a perimat și, practic, nu se mai aplică[9].

Se mai cunoaște și așa-numitul ***cens de domiciliu*** sau ***de reședință***, conform căruia cel ce se prezintă la votare trebuie să facă dovada domicilierii unei perioade de timp în localitatea respectivă[10]; este reglementat de legislația Franței, fiind de 6 luni[11], de cea a S.U.A. – 1 lună.

Censul profesional își găsește și el aplicare în lumea contemporană. Astfel, sunt excluși de la exercitarea dreptului de vot militarii în Marea Britanie și Turcia, funcționarii numiți de guvernatorul general în Canada[12].

Censul admis expres de legislația Republicii Moldova și recunoscut în majoritatea statelor contemporane este ***censul de vîrstă*** (art. 38, al. 2, Constituția Republicii Moldova: "Cetățenii Republicii Moldova au dreptul de vot de la vîrsta de 18 ani, împliniți pînă în ziua alegerilor, excepție făcînd cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege"). Restricțiile de vîrstă au suportat pe parcursul istoriei un șir de modificări, fiind diminuate de la 30 la 21 de ani, de la 21 la 18 și, actualmente, se menține tendința mondială de diminuare a censului de vîrstă la 16 ani. Sunt deja exemple elocvente de state ce permit realizarea dreptului electoral de la vîrsta de 16 ani (Austria, Grecia, Germania – la nivel de landuri) și vis-à-vis de aceste realități, precum și datorită circumstanțelor de criză constituțională, iscate în Republica Moldova la mijlocul anului 2009, este pus larg în discuție subiectul cu privire la modificarea articolului din Constituție,

ce prevede vîrsta minimă a dreptului de a vota – 18 ani și instituirea celei de 16.

După cum am mai menționat, este un subiect extrem de discutabil astăzi, ce antrenează în jurul său un șir de argumente atît "pro", cât și "contra". Printre argumentele "pro" se enumeră acea tendință mondială, din ce în ce mai simțită (Norvegia intenționează să instituie votul de la 16 ani pentru anul 2011); acea inegalitate de drepturi și obligații la care este supus tînărul de 16 ani (el posedă obligația răspunderii penale depline, la angajare în cîmpul muncii se obligă la achitarea acelorași impozite ca și o persoană matură, dar în ceea ce privește dreptul de a vota, tînărul se alege doar cu ipostaza de spectator). Iar ca argumente "contra" evidențiem ideile de manipulare facilă și credibilitate excesivă din partea tinerilor la promisiunile electorale și discursurile emoționale ale candidaților; ideile conform cărora pretențiiile adolescenților depășesc cu mult posibilitățile lor (este recunoscută medical capacitatea lor mai scăzută de conștientizare a unor raționamente comparativ cu cea a adulților).

Personal, optez pentru instituirea unui ***cens de inteligență,*** dedus din nivelul educațional și intelectual al cetățenilor. Rezultă că s-ar institui o limită directă între cei ce pot vota și cei ce sunt privați de acest drept. Dacă ar fi să privim real lucrurile, electoratul de astăzi al Republicii Moldova reprezintă, în marea sa majoritate, votanți cu studii puține și cu un coeficient de inteligență redus și atunci apare intrebarea: n-ar fi mai corect pentru interesul și binele social privarea unora de acest drept? Ar fi să fie, în plus, poate ar accelera dorința celor discriminați de cultivare și dezvoltare a propriei personalități.

Pentru a ne putea orienta în neantul îngrădirilor exercitării universale a dreptului de vot cunoscute de istoria umanității, doctrinarul român Ioan Muraru a încercat să prezinte evoluția dreptului de vot într-o etapizare specifică: 1. Etapa votului universal masculin. 2. Etapa accesului feminin la electorat. 3. Etapa scăderii vîrstei minime.[13]

Doctrinarul A. Arseni consideră capacitatea electivă a persoanei una subiectivă, care este indisolubil legată de capacitatea civilă a acesteia.[14] Ca argument pot servi reglementările legislației electorale și civile naționale. Astfel, articolele 11 și 13 ale Codului Electoral, care stabilesc imposibilitatea de a participa la votare a persoanelor ce nu au împlinit vîrsta de 18 ani, precum și a persoanelor recunoscute incapabile prin hotărîrea judecătorească și a persoanelor condamnate la privațiune de libertate prin hotărîre judecătorească pentru infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave[15]. Iar în conformitate cu prevederile Codului Civil al Republicii Moldova, persoanele, care nu au împlinit vîrsta de 18 ani, precum și cele care în urma unei tulburări psihice nu pot conștientiza sau dirija acțiunile lor, sunt lipsite de capacitatea deplină de exercițiu[16]. Analizînd prevederile Codului Civil în coroborare cu prevederile Codului Electoral, putem afirma că persoanele condamnate la privațiune de libertate prin hotărîre judecătorească pentru infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave dispun de o capacitate juridică civilă limitată drept consecință a reprimării dreptului la vot.

În urma examinării multiaspectuale a principiului univesalității dreptului electoral în Republica Moldova tind a concluziona: deși, acest principiu prezumă posibilitatea tuturor cetățenilor de a alege, cu toate că Larmarine pleda pentru participarea la alegeri a "tuturor celor ce poartă în numele său de om calitatea de cetățean"[17], iar Jean Boulois reliefează votul universal ca o necesitate pentru că într-un stat de drept și democratic "întreaga populație trebuie chemată la urne; nici o porțiune la un moment dat să nu fie colectiv exclusă; interdicțiile strict individuale să rezulte din incapacități evidente sau nedemnități evidente"[18], totuși acest principiu nu trebuie interpretat ca unul absolut, deoarece teoria relativității a lui Einstein este aplicabilă și aici – concluzie obținută din examinarea realizată a multiplelor censuri cu privire la exercitarea dreptului de vot ce și-au făcut apariția mai mult sau mai puțin pe parcursul întregii istorii a umanității. Astfel, susțin conceptul că universalitatea dreptului electoral este un principiu relativ.

BIBLIOGRAFIE

[1] Constituția Republicii Moldova, art. 38, al.1.
[2] Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16 decembrie 1966.
[3] Ion Guceac, „Curs elementar de drept constituțional", vol. II, Chișinău, 2004, p. 210.
[4] Constituția României din 1866, titlul III, capitolul I, secțiunea "Despre adunarea deputaților".
[5] Citat după D. Turpin, p. 206.
[6] Constituția Republicii Moldova, art. 16, al. 2.
[7] Amendamentul XV (3 februarie 1879) la Constituția federativă a S.U.A.
[8] Constituția Iranului din 1979, http://www.aghayan.com/iranconst.htm
[9] A. Arseni, "Drept constituțional comparat", Chișinău, 2003, p. 107.
[10] Ion Rusu, "Drept constituțional și instituții politice", București, 2001, p. 357.
[11] Code electoral de France, version consolid?e au 25 juillet 2010, art. 11, al. 1 http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070239
[12] Dr. Gheorghe Iancu, "Dreptul constituțional și instituții politice", București, 2002, p. 289.
[13] Ioan Muraru, " Dreptul constituțional și instituții politice", București, 2002, p. 365.
[14] A. Arseni, "Drept constituțional comparat", Chișinău, 2003, p. 106.
[15] Codul Electoral al Republicii Moldova, art. 11, art. 13, al.1.
[16] Codul Civil al Republicii Moldova, art. 20, al. 1, art. 24, al.1.
[17] Ion Guceac, „Curs elementar de drept constituțional", vol. II, Chișinău, 2004, p. 210.
[18] Ioan Muraru, " Dreptul constituțional și instituții politice", București, 2002, p. 365.